

JOŽE TISNIKAR
RETROSPEKTIVNA RAZSTAVA
OD 10. JULIJA DO 10. OKTOBRA 1998

RETROSPECTIVE EXHIBITION
JULY 10. OCTOBER 10. 1998

**GALERIJA LIKOVNIH UMETNOSTI
SLOVENJ GRADEC**

GLAVNI TRG 24 • 2380 SLOVENJ GRADEC • SLOVENIJA
TEL.: + 386 (0)602 41 283, 502 131
FAX: + 386 (0)602 502 130

E-MAIL: GALERIJA@GLU-SG.SI / [HTTP://WWW.GLU-SG.SI](http://www.glu-sg.si)
ODPRTO VSAK DAN, RAZEN V PONEDELJEK, OD 9. DO 12.
IN 15. DO 18. URE • ZA NAJAVLJENE SKUPINE JE
MOŽEN OGLED TUDI PO DOGOVORU.

ART GALLERY SLOVENJ GRADEC

GLAVNI TRG 24 • 2380 SLOVENJ GRADEC • SLOVENIJA
PHONE: + 386 (0)602 41 283, 502 131
FAX: + 386 (0)602 502 130

E-MAIL: GALERIJA@GLU-SG.SI / [HTTP://WWW.GLU-SG.SI](http://www.glu-sg.si)
OPEN DAILY, EXCEPT ON MONDAYS, 9 AM - 12 AM AND
3 PM - 6 PM
INDIVIDUAL SCHEDULING AVAILABLE FOR GROUPS UPON
PRIOR NOTIFICATION.

TISNIKARJEV PASIJON ALI PREMIŠLJEVANJE O ŽIVLJENJU

Tisnikarjeva osebna mitologija živo utripa v povezavi s socialnim okoljem Koroške, prostora, ki ga je slikar ponotrnil kot naslednik ali »zadnji gotski slikar« v načinu tradicije dramatičnega ekspresionizma mojstra Andreja iz Ottinga. Avtor edinstvenih fresk iz srede petnajstega stoletja z motivom Kristusovega pasijona na severni steni prezbiterija znamenite poznogotske špitalske cerkve sv. Duha v Slovenj Gradcu je bil tisti Tisnikarjev predhodnik, ki je prav tako edinstven pričevalec in zapisovalec človeškega življenja. Na steno je v treh polah izslikal sedemindvajset prizorov, ki so živ zapis tistega časa. Kot pasijonska igra se pred nami odvije življenje slehernika in šele nato Kristusa. Vsakdanji dogodki se prepletajo s Kristusovo zgodbo in postanejo na simbolični ravni premišljevanje o življenju. Ni nepomembno, da nas od prikazanega načina življenja ločijo stoletja, saj nas kulturni prostor, v katerem so lahko nastale takšne edinstvene freske, še danes nagovarja na poseben način: katalizira odmeve zahodnoevropske kulturne tradicije in na svojstven način ohranja prisotno vzdušje »gotskosti«. Okolje sta na prelomu stoletja zaznamovala tudi skladatelj Hugo Wolf (1860–1903) in pesnik Ernest Goll (1887–1912). Tudi prvi moderni slovenski kipar Franc Berneker (1874–1932) se je rodil na Brneški kmetiji na Pohorju in preživel mladost v Starem trgu pri Slovenj Gradcu; mladostna leta so za človeka najusodnejša leta, ki ga pogosto opredelijo za vse življenje. S svojo umetniško stvaritvijo, kipom Drama (ali Katastrofa), nastalim leta 1905, je poudaril tako socialnokritično noto časa na začetku 20. stoletja kot tudi pravo brezčasno človeško dramo: otroka, ki se bori za življenje ob mrtvem očetu in materi. Tako so bili skladatelj Hugo Wolf, pesnik Ernest Goll in kipar Franc Berneker kot tudi freskant Andrej iz Ottinga bolj ali manj Tisnikarjevi predhodniki.

Življenjske zgodbe poznogotskega freskanta z Bavarskega ne poznamo, za četrterico umetnikov moderne dobe pa vemo, da so jih usodna doživetja in spoznanja vodila v ustvarjalnost: razpeti so bili med banalizirano vsakdanjostjo in sublimnim porajanjem zvokov, besed, kipov in podob. Postali so predmet številnih preučevanj, zlasti velja to za slikarja Jožeta Tisnikarja.¹ Prav takšna je življenjska zgodba skladatelja in pesnika, ki smo ju spoznavali skozi mistiko počasnega skladateljevega umiranja in nerazumljivo odločitvijo pesnika, da sam odloči o svojem fizičnem obstajanju. Pozabljen in osamljen je končal svojo življenjsko pot tudi prvi moderni slovenski kipar Franc Berneker. Zdi se, kot da bi usode vseh treh v ustvarjalno silo združil Jože Tisnikar, pri tem pa podzavestno vsrkal tudi sporočilo in naboj freskanta Andreja iz Ottinga, čigar delo v »špitalski cerkvi« je srečeval na »kulturni osi« vsakodnevne poti med bolnišnico in galerijo.

Preobrazba njihovih življenjskih travm v umetniška dela je dala brezčasne umetnine, ki nas enako živo nagovarjajo tudi danes. V današnji dobi moderne vizualne komunikacije in modernističnega artikuliranja likovnega zapisa je ostala izpovednost še vedno pomembna komponenta formalnih in estetskih norm. Razumevanje umetniških del, ki so kljub časovnemu razponu v sozvočju s časom, se vsakokrat znova preizkuša skozi optiko umetnikov in njihovih življenjskih zgodb, njihove ustvarjalne moči, ton pa jim dajejo preučevalci skupaj s publiko. Zato so nikoli dokončne sodbe in razlage odvisne od časovne distance in družbenih dejavnikov, v katere smo vpeti vsi akterji. Le nesporna kvaliteta dovoljuje umetnini preživeti vse družbene premene in postati vplivno delo (opus) za vse čase.

Tisto, kar je življenje samo, in tudi to, kar je onkraj naših predstav, lahko zasluhimo skozi umetniško delo. V današnjem svetu množične kulture in v zavedanju o krizi v kulturi, kjer je »umetnik še zadnji posameznik« v tej »množični družbi« z vprašljivimi elitami, nam pomaga dogajanja preroško odstirati filozofinja Hannah Arendt.² Pravi, da človeški obstoj, ki je oropan tradicionalnih, transcendentnih, religioznih in moralnih meril, s katerimi premosti prepad med preteklostjo in prihodnostjo, izgubi usmeritev v svetu, v katerem se zdi, da ni kontinuitete volje v času, in zato, človeško gledano, ni ne preteklosti ne prihodnosti, so le neskončne spremembe.³ V smislu Ciceronovega razumevanja besede kultura (*Cultura au-*

tem animi philosophia est), ki pomeni »kultiviranje duha«⁴, pa so umetnost, zgodovina in razmislek o življenju ključni za človekovo eksistenco.

Vse to lahko apliciramo na Tisnikarjevo ustvarjalnost. Opredeljuje ga posebna življenjska zgodba v okolju travmatičnega ambientsa bolnišniške prosekture, ki je pomagala izoblikovati njegov ustvarjalni način ekspresivne figuralike in specifične motivike, vendar ne brez nezavednega vpliva okolja, kjer je še danes zaznati posebno vzdušje »gotskosti« v smislu mistike in naturalizma. Tako kot pri Andreju iz Ottinga je njegova likovna govorica izražena v iskreni elementarnosti in podrejena nezavednim arhetipom in simbolom. Čuteča človečnost Tisnikarja in njegovega srednjeveškega pendanta nas vodita skozi krogotok življenja in smrti; zavemo se, da je življenje krhka eksistenca. Občutimo odtekanje časa, hkrati pa večnost slehernega trenutka. Takšna drama se dogaja sleherni dan, ne glede na čas, ki ga živimo, ko nam je npr. ohranjanje pasijonskih iger le živo ohranjanje dediščine. Le-ta pa nam pomaga razumeti sedanost in vedno bolj kaotični današnji svet.

V današnjem času lahko razumemo Pasijon, ki je vzpostavil odnos med božansko in človeško naravo Kristusa, tako skozi čustvovanje posameznika kot tudi človeštva. Kristusovo trpljenje se kaže kot človeška drama, torej tako na osebni kot na občečloveški ravni. Dvojnost božanske in človeške narave Kristusa zato simbolično izpostavlja bolečino človeštva in minljivost. Pri Tisnikarju seveda ne

gre za pravo upodobitev Pasijona in Križevega pota. Njuno simboliko lahko ugle-
damo v celotnem umetnikovem opusu, ne glede na motiviko.

Tisnikarjeva velika zgodba je občečloveška, tako da so tudi velike filozofske vsebine eksistencializma o absurdu, tesnobi, smrti in niču postale del življenja. Čutiti je ozračje spoznanja o človekovi minljivosti in osamljenosti vsakega živega bitja. Življenjski krog, katerega enakovredni pol je smrt, je za ljudi velikokrat težko sprejemljiv, zato potrebujejo posrednika, ki jim olajša prehod v fizičnem in duhovnem smislu. Miselni svet človeka je prav zaradi neizbežne minljivosti in strahu pred njo ostal v osupljivem nasprotju z znanstvenimi dosežki 20. in zdaj že 21. stoletja. Včasih ni prav daleč od srednjeveških mističnih razlag s primesmi predkrščanskih predstav o življenju in smrti. Z besedami pesnika Ernsta Golla, ki je pesem »Življenja tek«, ki je identična s Tisnikarjevimi podobami subjektivno trpkega občutenja življenja, začel in končal z verzom: »Ne vemo nič o času in prostoru, potujemo v neskončnem krogu.« Tisnikarjeva dramatičnost, tako kot pesnikova, izhaja iz notranjih muk. Odkrivamo bipolarnost njegovega slikarstva, ki govori o zemeljskem in duhovnem polu. Zemeljskost se kaže v ekspresivnih formah, duhovnost pa vnaša svetloba in simbolika mizanscene. Gre za sugestivnost in skrivnostnost, ki jo prepoznavamo na sicer povsem običajnih in na videz vsem razumljivih prizorih. Tisnikar drugače kot Edvard Munch upodobi psihično stanje in razpoloženje. To ni Munchov krik, prej je samotni monolog. Tisnikar je upodabljal predvsem sebe, tudi tedaj, ko se tega ni zavedal. Znano je, da ima avtoportret prednost pri introspektivnih psiholoških raziskovanjih, kjer se zrcalijo avtorjevi pogledi na življenjsko filozofijo in konkretne življenjske izkušnje. Vse Tisnikarjeve osebe izražajo eksistencialno napetost, ki se intenzivira skozi avtorjevo osebno izkustvo – zato vedno slika le sebe. Tudi trpeči Kristus je on sam. Dovolil si ga je celo iznakaziti, mu odsekati roko, kar je zgovoren in hoten odklon od upodobitev Križanega, kakršne poznamo. Vsi njegovi liki kažejo identičnost moških in ženskih likov, niti niso starostno opredeljeni. Človeškim likom so enakovredni liki živali: netopirji, miši, podgane, konji, vrani, mačke, murni, črički ... kot prividi in hkrati resnična bitja. Opomin na minljivost vsega živega in neživega je pri Tisnikarju ves čas navzoč. Tisnikar ni mesen; vse, kar je naslikal, se je v trenutku spremenilo v neko vzvišeno stanje: enako so se spremenila veseljačenja po vaških gostilnah kot prizori v secirnici ali sprevodi na človekovi poslednji poti. Vse je postalo enako mirno in spokojno – dostojanstveno. V nesrečniku, ki utaplja skrbi v pijači in topo bolšči v nas, ne vidimo stvarnega banalnega prizora, temveč meditacijo. V tem je morda rešitev uganke, zakaj nas Tisnikarjeve slike tako neustavljivo privlačijo; tako človeške in hkrati tako božje so. Njegova motivika je v osemdesetih in devetdesetih letih postala na videz lahkotnejša, njegov memento mori manj slíšen. Vendar nas iz slik nagovarjajo kolone beguncev, polja smrti transilvanskega

grofa Drakule, ki so napovedovala balkanski ples smrti le nekaj let zatem, potem romske vasi in na robu civilizacije živeči ljudje, mrtve mačke brezimnega krvnika, Adam in Eva sredi opustošene pokrajine, karnevali ... Ljudje se skrivajo za maskami ... Tisnikar je desetletje pred lastno smrtjo prevzel vlogo opazovalca, kajti to ni bila več njegova lastna katarza. Vročično je slikal. Slikal je eno samo delo v simboličnem smislu – en sam človeški Križev pot.

Opomba: besedilo je dopolnjen povzetek avtoričinega besedila v katalogu retrospektivne razstave: Jože Tisnikar, izdala Galerija likovnih umetnosti, Slovenj Gradec 1998, str. 5–10.

Opombe

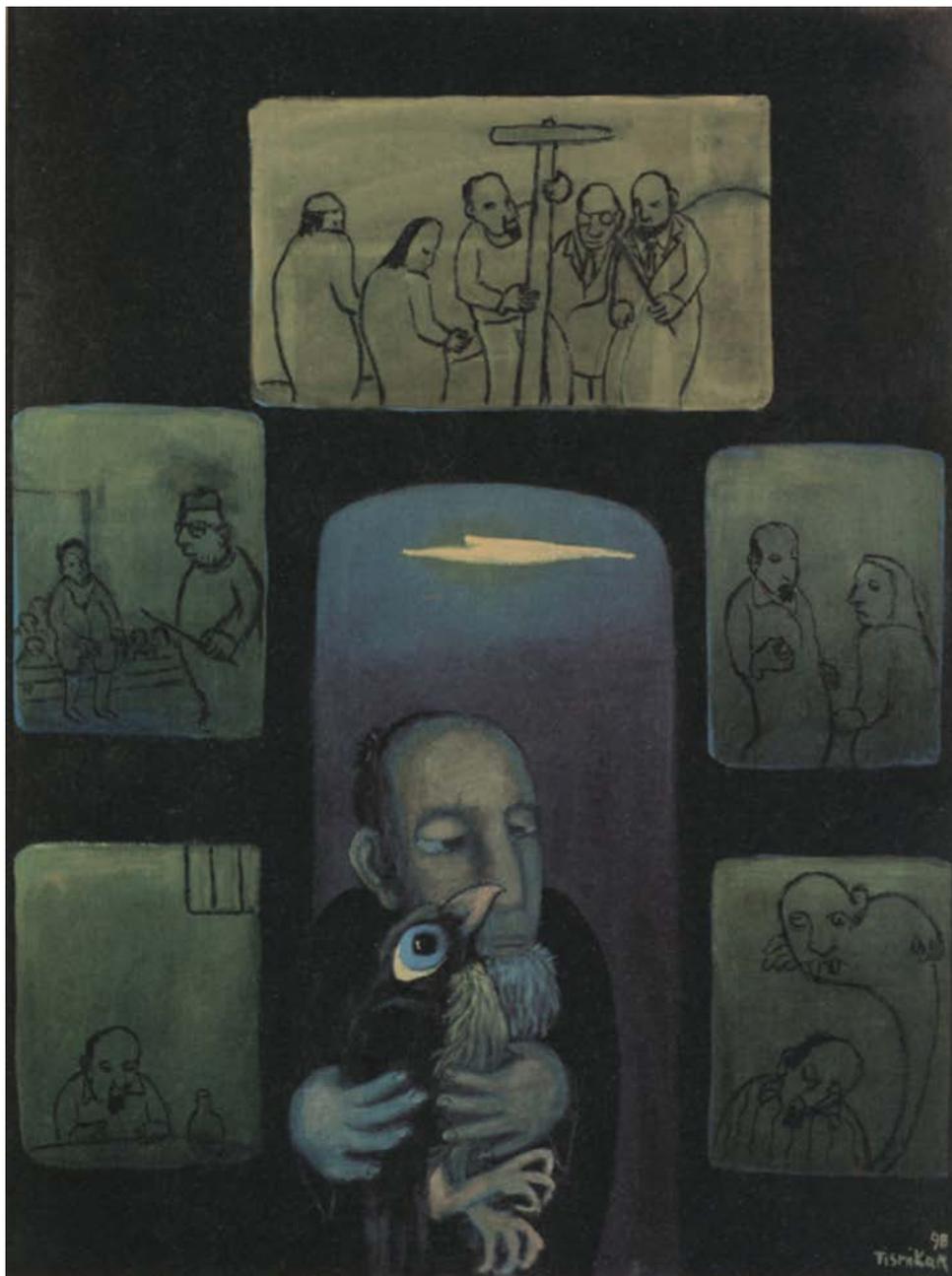
- ¹ Zanimiva je primerjava z ugotovitvijo dr. T. Brejca: "Današnji pomen Goye in van Gogha ni samo posledica žurnalistične, medijske izrabe njunih življenj, temveč pomeni eksistencialni vzorec ustvarjalnosti, ki se šele v skrajnem izrazu zasveti v novo odkritem estetskem doživetju: izraz je povezan z najglobljo artikulacijo človekovih usodnih doživetij ter spoznanj, še preden postanejo plen družbe, znanosti, splošnosti." Dr. Tomaž Brejc: Temni modernizem, Cankarjeva založba, Ljubljana 1991, str. 5 (uvod).
- ² Hannah Arendt: Med preteklostjo in prihodnostjo (Šest vaj v političnem mišljenju), slovenska izdaja, Založba Krtina, Ljubljana 2006, str. 204.
- ³ Prav tam, str. 7.
- ⁴ Prav tam, str. 215.

Tishkova
89

Jože Tisnikar, avtoportret z vranom, »življenjepis«, 1998, olje-tempera, platno 116 x 89,5 cm

JOŽE TISNIKAR (1928–1998)

Rodil se je 26. februarja 1928 v Mislinji kot prvi od devetih otrok Slavku in Margareti Tisnikar. Po očetovi zgodnji smrti se je zaposlil v tovarni papirja, da bi materi lahko pomagal vzdrževati brate in sestre. Leta 1948 je služil vojaški rok in se usposabljal za bolničarja, kar je postalo zanj usodna življenjska odločitev. Leta 1951 se je zaposlil v bolnišnici v Slovenj Gradcu. Začel je slikati. Podpiral ga je primarij dr. Stane Strnad, ki ga leta 1954 seznanil z akademskim slikarjem Karlom Pečkom. Pečko, pozneje tudi uveljavljeni galerist in spiritus agens kulturnega življenja v Slovenj Gradcu, je postal njegov mentor. Znal ga je spodbujati na pravi način. Leta 1955 je naslikal prvo oljno sliko iz ambienta prosekture – Obdukcija. Leta 1958 je prvič samostojno razstavljal, in sicer na kongresu kirurgov v Ljubljani. Naslednje leto se je poročil z Marijo Stepišnik. Leta 1963 je postal član Društva slovenskih likovnih umetnikov in istega leta prvič razstavljal v tujini, v galeriji Künstlerhaus na Dunaju. Pomembno nacionalno priznanje – nagrado Prešernovega sklada za dela, razstavljena leta 1969, je sprejel leta 1970. Leta 1966 je prvič sodeloval z gledališčem ter na povabilo režiserja Jurija Součka naredil scensko sliko za predstavo Ajshilovega Prometeja, ki so ga izvedli v Šentjakobskem gledališču v Ljubljani. Prva monografija o umetnikovem življenju in delu je izšla leta 1974 (besedilo Marijan Tršar), sledila je knjiga Svet obujenih mrtvecev Nebojše Tomaševiča (Revija Beograd in Državna založba Slovenije), ki je leta 1978 Tisnikarja skupaj s filmom predstavil v tujini. Knjigo so izdali še v angleškem, nemškem in japonskem prevodu. Leta 1986 je izšla monografija pri založbi Mladinska knjiga (več avtorjev) in istega leta je naredil likovno zasnovo za igro Svetlane Makarovič Mrtvec pride po ljubico v izvedbi Lutkovnega gledališča v Ljubljani. Leta 1989 je izdelal tudi scenske predloge za dramo Petra Flannerryja Singer v režiji Terryja Handsa za Royal Shakespeare Company v Stratford-Upon-Avon pri Londonu. Leta 1990 je nastopil v predstavi Brigade lepote v režiji Vlada Repnika (Cankarjev dom v Ljubljani); Tisnikar je nastopil kot »vdor realnega« – igral je samega sebe. Leta 1996 je pri založbi Ewo izšla monografija Risbe (študija Milček Komelj), leto zatem pa knjiga v tandemu s pesnikom Danetom Zajcem – Krok (Založba Edina, Ljubljana).

Umetnik je častni občan rojstne občin Mislinja in Slovenj Gradec.

Od leta 1958 je več kot stokrat samostojno razstavljal na pomembnih razstavah doma in v tujini ter bil vabljen tudi na številne skupinske razstave. Po veliki in odmevni retrospektivni razstavi v Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu leta 1998, ki se je iztekala v oktobru, je Tisnikar 30. oktobra 1998 umrl v prometni nesreči.

Leta 2008 je Koroška galerija likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu ob desetletnici umetnikove smrti pripravila Simpozij o umetnikovem življenju in delu. Sodelovali so eminentni slovenski strokovnjaki. Z novimi prispevki je sodelovalo

šest avtorjev: dr. Milček Komelj, dr. Jožef Muhovič, mag. Vinko Ošlak, dr. Mojca Puncer, mag. Vlado Gotvan Repnik in dr. Nadja Zgonik. Etnološki pogled na specifičen čas Tisnikarjeve mladosti v rodni Mislinji je prispevala etnologinja Brigita Rajšter. V dialogih z njimi in ob navzočnosti zainteresirane publike so sodelovali tudi umetnikovi sopotniki, ki so pisali o Tisnikarju ali kako drugače prispevali k njegovi uveljavitvi, posredovanju in razumevanju njegove ustvarjalnosti.

Zbornik je v Slovenj Gradcu izšel leta 2011, izdala ga je Koroška galerija likovnih umetnosti.

Leta 2012 sta izšli knjigi Jožefa Muhoviča *S slikarstvom na štiri oči* (izdal Raziskovalni inštitut Akademije za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani, Ljubljana 2012) in Vinka Ošlaka *Usode s Koroškega* (izdala Slovenska matica, Ljubljana 2012), kjer je Tisnikarju posvečena obsežna strokovna obravnava oz. esej.

V letu Evropske prestolnice kulture 2012 (Maribor s partnerskimi mesti) sta na razstavi *Angeli apokalipse* v Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu vzpostavila dialog dva velika evropska mojstra ekspresivne figurlike: Vladimir Veličković in Jože Tisnikar.

V Sloveniji hranijo Tisnikarjeva dela mnogi zasebniki, galerije in muzeji, najpomembnejše pa so zbirke: Stalna zbirka v Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu, Zasebna zbirka Alojza Ovsenika v Kranju (dostopna javnosti) in zbirka – umetnikova zapuščina, ki jo hranita umetnikova žena Marija Tisnikar in sin Robert v Slovenj Gradcu.